

Den blegblå anemone - apenninaen

- hvor kommer den bornholmske nationalplante fra?

*Tekst og fotos
Finn Hansen
Birkevej 3
Nylars
3720 Aakirkeby*

Den blegblå anemone har i de sidste mange år været udråbt til at være Bornholms nationalplante, selvom dens tilhørsforhold til øen synes at have været af relativ nyere dato.

I Natur på Bornholm 2006, siderne 12-15, har jeg diskuteret historien om, hvordan jeg mener, at planten som indført er kommet til øen.

Jeg postulerer, at det er Peder Oxe, der efter at have lært planten at kende på en dannelsesrejse til Italien sammen med Kristiern Thorkelsen Morsing i 1532, senere har foranlediget den bragt til Bornholm. I 1553 købte han 30 gårde på Bornholm, og selv tog han ophold på Maglegård i Østermarie, hvor anemonen i dag har sin hovedudbredelse.

Relationerne skulle derfor være ligetil!

Søger efter oplysninger på Rigsarkivet.

Min første indskydelse har herefter været, at der måtte foreligge noget skriftligt materiale fra denne dannelsesrejse på statens arkiver for gamle sager, og jeg tog kontakt til Rigsarkivet.

Her kunne man imidlertid ikke hjælpe med noget som helst om Kristiern T. Morsing, og hvad angår arkivmateriale om Peder Oxe, blev jeg henvist til Arkitekt Annie Christensen, der havde arbejdet med det i sin research til bogen ”500 år i en dansk have”, en bog om Gisselfeld og dens historie. Et gods Peder Oxe overtog efter sin bror i 1547, og som han straks ændrede til den

Fig. 1. Hvide og blå apenninaer i en vejkant i Nationalparken Gargano d. 3. april 2009.

Fig. 2. Farvevarianter af den italienske Anemone apennina.

nye borg, der står der den dag i dag – Danmarks anden renæssanceborg efter Hesselager på Fyn.

Da jeg forelagde Annie Christensen mine ideer om Peder Oxes rejse til Italien og anemonens mulige indførsel til Bornholm, kunne hun bekræfte, at der i Rigsarkivets ”pakker” med materiale om Peder Oxe desværre IKKE var noget, der handlede om Italien, men....

Der gik en prås op for hende, for efter nu i så mange år så intenst at have beskæftiget sig med Gisselfeld og parkanlæg, kunne hun pludselig efter oplysningerne om Peder Oxes rejse i Italien se en hel del bygningstræk fra italienske middelalderborge, som hun ikke tidligere havde været bevidst om!

Der var for mig ikke andet at gøre end at tage til Italien og lede efter Peder Oxes rejserute, mulige besøgssteder og det sandsynlige ophav til den bornholmske nationalplante.

Som tænkt, så gjort, og den 1. april 2009 tog jeg med min kone til Rom, hvor vor søn med kæreste sluttede sig til, hvorefter vi i lejet bil kørte direkte op i Apenninerne.

På rundtur i Apenninerne.

Vort første mål var Nationalparken Abruzzo, hvor jeg i et center i byen Pescasseroli straks spurgte personalet efter ”Anemone apennina var. pal-lida”, men alle som en stod som store spørgsmålstegn og kunne ikke hjælpe. I et tilhørende parkanlæg så vi den blå form af Anemone apennina, og lige som vi skulle til at gå også en hvid! Men, den syntes IKKE at være blegblå, nærmest rent hvid.

På en efterfølgende spadseretur ind til Camosciara i Abruzzo-nationalparken kunne vi konstatere, at vi nok var kommet en uge for tidligt. Der var masser

af vore egne blå og hvide anemoner i blomst sammen med pebertræ og storblomstrede kodriver, men ingen apenninaer - endnu, selv om vi reelt opholdt os midt i Apenninerne. Snemeltningen var fortsat i gang, vandløbene var eroderet ned i den rene kalk og syntes hvide, medens de blå anemoner antog en lyseblå farve.

Nationalparken Gargano.

Selv om Nationalparken Gargano ikke direkte ligger i Apenninerne men som et forbjerg mod øst, den såkaldte ”hæl” på Italien, havde jeg interesse i at besøge stedet, idet jeg i min søgen efter ”blegblå” anemoner på nettet var kommet til et billede af anemoner ”a fiori bianchi” fra netop denne nationalpark.

Og ganske rigtigt, da vi ankom til nationalparken hen på eftermiddagen den 3. april blev vi mødt af et blomstrende flor af ”blegblå” anemoner sammen med helt hvide og helt blålilla apennina-anemoner. Et fantastisk skue!

Men, en fornyet forespørgsel efter ”var. pallida” på det lokale nationalpark-center gjorde blot, at personalet også her måtte melde pas!

Vi stillede os tilfreds med oplevelserne, selvom mysteriet med den bornholmske nationalplante endnu ikke var løst – nærmest tværtimod, idet jeg kunne se, at der skulle lidt mere forskning til, hvad angår krydsningsforsøg i flere generationer, og det var ikke muligt at foretage dette på stedet.

Da jeg havde planlagt, at vi på vor videre færd skulle besøge en forskningsstation oppe i Apenninerne, havde vi ved det hurtige fund af anemonerne fået lidt tid til overs til at ”lege turister”, og bl.a. overnattede vi på et herberg for pilgrimme i Mont Saint Angelo, et sted hvor Ærkeenglen i sin tid skulle have vist sig for folket!

Det var endnu ikke turistsæson på østkysten af Italien, selvom mange orkideer stod i fuldt flor, og for en botaniker med disse interesser, kan jeg varmt anbefale Gargano, idet der er beskrevet 85 arter fra stedet.

Palmesøndag oplevede vi som noget helt specielt på vor køretur fra Gargano til Majella-nationalparken højere oppe på kysten.

Helt tilfældigt kom vi gennem adskillige småbyer, hvor folk kom ud af kirkerne, og hvor man nærmest gik i procession med hver sine olivengrene. Anderledes og spændende for os nordboere at se og opleve.

Majella-nationalparken.

Vi nåede Majella og indlogerede os på et pensionat i byen Guardiagrele og nød palmesøndag-aftenen sammen med de lokale i den lokale park for foden af de endnu sneklædte appenninerbjerge.

En smuk, smuk aften som indledningen på påskeugen, men

Klokken 0332 skete katastrofen.

Huset rystede i flere sekunder, sengene hoppede voldsomt, og hundene begyndte at hyle!

Vi var heldige. Guardiagrele syntes sluppet heldigt gennem nattens rystelser, men epicentret lå lidt længere mod NV, og L’Aquila og omegn havde haft store skader på kulturhistoriske skatte, beboelseshuse, veje og tunneler samt

*Fig.3. Flueblomsten *Ophrys promontorii*, som er en af de 85 orkidéarter i Nationalparken Gargano.*

Fig.4. Udsigten over de endnu sneklædte bjergtoppe i Nationalparken Majella.

hundredevis af døde og lemlæstede.

Det blev hurtigt klart for os, at vi var blevet ”lukket inde” i Apenninerne, idet al kørsel på motorveje var blevet lukket på grund af sammenstyrtningsfare for broer og tunneller.

Vi havde planlagt at besøge nationalparken Majella, hvor der var to botaniske haver og et administrationscenter på den anden side af bjergtoppen, og det var derfor nødvendigt at tage den stejle vej derop og ned igen med alle de hårnålesving, sådan et bjerg er spækket med.

Normalt er det ikke vanskeligt at køre i bjerge, men på vejen derop kom der et efterskælv, og vi blev mødt af et større bjergskred, hvor sten kom rullende ned ad bjerget, lige imod os – nogle fløj hen over bilen, andre ramlede ind i vor højre side, dog uden andre mén end store buler i bilens skærme og døre.

Nu var turen pludselig blevet til en opgave i at komme ud af dette jord-skælvsområde i højere grad end at finde ud af apennina-anemonens genetik og udbredelse.

Administrationscentret i byen var lukket på grund af katastrofen, men i den botaniske have ”Daniella Brescia” mødte vi en botaniker, Ciaschetti.

Godt nok ville haven først åbne midt i juni, men han kunne fortælle, at apennina-anemonen i dette område først ville komme i blomst 14 dage senere, og så hjalp han os til et opslag i den italienske flora.

Ej heller han havde hørt noget om en var. pallida, men i floraen kunne man læse:

Variability. – The petals are generally from light blue-violet to nearly white; populations of Sic. with white petals that have just a bit of pink or light blue colour on the external side have been described as var. albiflora trobl. but the fact that in the same area you can find also totally normal individuals makes think that these are just some casual variations or adaptations to the condition of growing.

Vi kunne ikke denne dag nå længere i vor søgen efter den bornholmske anemones oprindelse og måtte konstatere, at ingen i Italien kendte til den bornholmske form var. pallida!

Fig. 5. Snesmeltningen gjorde vandløbene hvidlige på grund af den megen kalk i undergrunden. Her fra Camosciara i Abruzzo-nationalparken

Tilbage til Rom i flere tempi.

Motorvejen fra Apenninerne mod vest til Rom blev åbnet for privat kørsel sidst på eftermiddagen, og mine rejseledsagere ønskede så hurtigt som muligt at komme ud af jordskælvsområdet.

Mærkeligt følte det imidlertid som nogle af de eneste private biler at køre mod Rom og blive overhalet af det ene efter det andet udrykningskøretøj, der bragte sårede og døende mennesker til hovedstadens hospitaler, medens motorvejen i den anden retning fortsat var lukket for civil trafik og i øvrigt var forbeholdt udrykningskøretøjer, redningskøretøjer og store maskiner i konvoj med materiel til at redde indespærrede ud af de sammenstyrtede huse. Jordskælvet var på det tidspunkt omkring 14 timer gammelt.

Jordskælvet, der skyldtes endnu et sammenstød mellem den afrikanske og europæisk-asiatiske jordplade, kostede i alt 294 mennesker livet, og i stedet for at

botanisere ”færdigt” ude i Apenninerne tilbragte vi de sidste to dage i Rom – og det var egentlig heller ikke så galt!

Summa summarum.

Tilbage på Bornholm kunne vi konstatere, at der IKKE var spor efter Peder Oxe noget sted i Apenninerne her mere end 475 år efter hans besøg.

Ligeledes kunne det konstateres, at der ikke var nogen blegblå anemone, der havde navnet *Anemone apennina* var. *pallida*, men at der i artens udbredelsesområde var en hel sværm af farvevarianter fra rent hvide til rent blåviolette.

Hvad nu?

Jeg henvendte mig til Botanisk Museum i København med disse iagttagelser, og Henrik Ærenlund Petersen var venlig at sende mig en mail:

Det er ikke så mærkeligt, at italienerne ikke kendte Anemone apennina var. pallida. Varieteten er nemlig beskrevet af Johan Lange, baseret på materiale fra Bornholm!

Originalbeskrivelsen findes i Flora Danica's fasc. XLVIII fra 1871, nærmere betegnet i teksten til tavle 2834. I teksten nævnes indsamlinger fra terrænet ved "Vasa-Aa" nær Svaneke og fra "Baastadhavn" nær Rø, og da Lange citerer mere end én indsamling i originalbeskrivelsen, eksisterer der ikke umiddelbart ét type-eksemplar. Efter min opfattelse ligger der på Botanisk Museum 5-8 belæg, der kan anses for syntyper (altså belæg, der alle lå til grund for Langes beskrivelse). Hvis det viser sig nødvendigt at få navnet helt præcist fikseret, kan der formelt udpeges én lectotype blandt syntyperne. Syntyperne omfatter bl.a. et ark med de (temmelig usle) bevarerede rester af de tre individer, som er afbilledet i Flora Danica.

Det, der for mig står tilbage, er mysteriet om, hvordan de genetiske forhold er i den bornholmske nationalplante i forhold til anemonerne i Apenninerne.

Er den udelukkende vegetativ, eller sker der en kønnet formering? I så fald er det mærkeligt, at der ikke sker nogen som helst udspaltning i helt hvide og helt blå former, som vi så det i Gargano, og som det velsagtens også sker i Apenninerne?

Lars Trolle har tidligere arbejdet med de samme spørgsmål, idet Skovrider Tom Nielsen i Fjælstaunijn 1997, 2:87 i ”Nogle betragtninger over den blegblå anemone forår 1997” skrev:

”PS: Lars Trolle fortæller, at han i sin have har både den sydeuropæiske apennina-anemone (Anemone apennina var. apennina, som er næsten så blå som en blå anemone) og den blegblå anemone (Anemone apennina var. pallida) som normalt regnes som en varietet af hovedarten. Begge sætter frø, men der er tilsyneladende ikke tale om krydsninger – der optræder

Fig. 6. tv. Bornholmsk *Anemone apennina* var. *pallida* fra Maglegårdskov i Østermarie. Fig. 7. th. Italiens *Anemone apennina* fra Gargano

ikke mellemformer. Man kan derfor, siger Lars Trolle, spørge, om der reelt er tale om to arter”.

Jeg vil godt gå skridtet videre med undersøgelser in situ, altså på planternes voksepladser, og som derfor må gøres henholdsvis her på øen og i Apenninerne – ganske passende i den botaniske have ”Daniela Brescia” i Majella nationalparken:

- Foretager de bornholmske apennina anemoner krydsbestøvning med fertilt afkom? Og hvilke farver har dette afkom?
- Kan de italienske blegblå anemoner krydsbestøve med andre blegblå anemoner?
- Kan de helt hvide og de helt blåviolette anemoner danne rent blegblå afkom i første generation? eller vil der ske en mendelsk udspaltning i et bestemt forhold?

For at få svar på disse spørgsmål kræver det, at jeg endnu engang tager turen til Apenninerne og forfølger mysteriet om den bornholmske nationalplantens ophav.

